

Lakiosasto/Ulla Suotunen

10.2.2020

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Eläketurvakeskuksen lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnan HE 87/2019 vp asiantuntijakutsun johdosta

Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaaliturva- ja vakuutuslainsäädännön muuttamiseksi EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen johdosta, on annettu uudelleen (HE 87/2019 vp).

Uudelleen annettu hallituksen esitys sisältää tietosuoja-asetuksesta johtuvia muutoksia myös työeläkelakeihin.

Eläketurvakeskus haluaa kiinnittää huomiota kahteen työeläkealan kannalta merkitykselliseen asiaan.

1. Automaattiset päätökset
2. Oikeus käsittelyn rajoittamiseen

Automaattiset päätökset

Uudelleen annettuun hallituksen esitykseen ei ole sisällytetty automaattista päätöksentekoa koskevia ehdotuksia, jotka olivat aiemmin annettussa hallituksen esityksessä HE 52/2018. Automaattista päätöksentekoa koskevan säännöksen pois jättäminen hallituksen esityksestä aiheuttaa haasteita työeläkejärjestelmässä.

Yleinen tietosuoja-asetus mahdollistaa automaattisen päätöksenteon silloin, kun siitä on säädetty kansallisessa lainsäädännössä ja kun myös asianmukaisista toimenpiteistä rekisteröidyn oikeuksien ja vapauksien suojaamiseksi on säädetty. Lakisääteisen sosiaaliturvan toimeenpanossa rekisteröidyn oikeuksia turvataan muun muassa hyvän hallinnon vaatimuksilla ja muutoksenhaku-oikeudella.

Koska työeläkealalla on jo nyt automaattiseen päätöksentekoon liittyviä toimintoja, olisi työeläkealan näkökulmasta tarkoituksenmukaista, että **kaikki myönteiset ja tapauskohtaista harkintaa sisältämättömät** päätökset ja päätökset, jotka **perustuvat hakemuksessa esitettyihin tietoihin ja jotka annetaan sen mukaisina**, pitäisi voida antaa automaattisesti. Myös muussa asioiden käsittelyssä kuin varsinaisessa päätöksenteossa tulisi voida käyttää automatiikkaa.

Työeläkeala myös sähköistää toimintojaan jatkuvasti. Tämä tarkoittaa sitä, että erilaisia työeläketurvan toimeenpanoon liittyviä päätöksentekoproses-

Lakiosasto/Ulla Suotunen

10.2.2020

seja pyritään jouduttamaan sähköistämisen ja automatisoinnin kautta mahdollisuuksien mukaan. Näin ollen on epätarkoituksenmukaista estää päätöksentekoprosessin kokonaisvaltainen kehittäminen.

Automaattisen päätöksenteon sallivan säännöksen tulee olla riittävän laaja, jotta se kattaa myös mahdollisen tulevan kehityksen. Kehitystyötä tehdään vastuullisesti ja tietosuoja- ja tietoturva-asiat huomioiden.

Oikeus käsittelyn rajoittamiseen

Hallituksen esityksessä on ehdotettu otettavaksi työeläkelakeihin säännös, jonka mukaan tietosuoja-asetuksessa tarkoitettulla rekisteröidyllä ei ole tietosuoja-asetuksen 18 artiklan 1 kohdan a alakohdan mukaista oikeutta siihen, että eläkelaitos rajoittaa henkilötietojen käsittelyä silloin, kun se hoitaa tämän lain mukaista tehtävää, jos rekisteröidyn vaatimus käsittelyn rajoittamiseen **on ilmeisen perusteeton** (TyEL 210 a §).

Eläketurvakeskus yhtyy professori Tomi Voutilaisen perustuslakivaliokunnalle 2.12.2019 antamaan lausuntoon, jossa Voutilainen toteaa, että hallituksen esityksessä ehdotettu rekisteröidyn oikeuden rajoittamista koskeva sääntely voi olla ongelmallinen asianmukaisuus- ja joutuisuusvaatimuksen kannalta katsottuna. Hänen mukaansa tulisi harkittavaksi säännösten muotoilu ehdotomampaan suuntaan.

Eläketurvakeskus viittaa myös lainmuutokseen koskien muun muassa maatalouden harjoittamisesta luopumisen tukemisesta annetun lain muuttamista (81/2019, HE 26/2018). Kyseisen lain 68 b §:ssä säädetään rekisteröidyn oikeuden rajaamisesta siten, että kyseisessä laissa tarkoitettuun henkilötietojen käsittelyyn ei sovelleta mitä tietosuoja-asetuksen 18 artiklan 1 kohdan a ja b alakohdassa säädetään.

Kyseisen lainkohdan yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että säännöksellä pyritään siihen, että henkilötietojen käsittelyn rajoittamisen sijaan rekisterinpitäjän tulisi käsitellä hallintolain mukaisesti rekisteröidyn väitteet henkilötietojen paikkansapitämättömyydestä ja henkilötietojen käsittelyn lainvastaisuudesta. Näin huolehdittaisiin rekisteröidyn oikeusturvasta. Samoin voidaan katsoa, että on jäsenvaltion eli Suomen yleisen edun mukaista, ettei rekisteröity voisi 18 artiklaan perustuvalla vaatimuksellaan tarpeettomasti vaarantaa sellaisen tehtävän hoitamista, joka perustuu unionin lainsäädäntöön tai kansalliseen lakiin. Esityksessä katsotaan, että edellä mainitulla tavalla tulevat yhteensovitetuiksi sekä rekisteröidyn oikeudet että tärkeä jäsenvaltion yleinen etu.

Lakisääteisen työeläketurvan toimeenpanossa rekisteröidyn oikeus rajoittaa henkilötietojensa käsittelyä on ongelmallinen. Esimerkiksi eläkkeen hakija voi

Lakiosasto/Ulla Suotunen

10.2.2020

kiistää eläkkeen perusteena olevien ansioidensa oikeellisuuden. On mahdollista, että hänen vaatimuksensa ei ole ”ilmeisen perusteeton”. Hän voi siten säännöksen perusteella rajoittaa tietojensa käsittelyä. Hakijan vaatimus tarkoittaa käytännössä sitä, että eläkelaitos ei voi ratkaista eläkeasiaa, eläkepäättöksen antaminen viivästyy ehkä hyvinkin pitkään ja hakijan toimeentulo vaarantuu.

Työeläkelainsäädännössä on tietosuojasetuksen edellyttämiä suojatoimia, jotka suojaavat rekisteröidyn oikeuksia. Tällainen suojatoimi on työntekijän eläkelain säännös, jonka mukaan eläkelaitos voi antaa eläkkeen myöntämistä koskevan päätöksen väliaikaisena siksi ajaksi, kunnes kiistetyn tiedon paikkansapitävyys on selvitetty ja asiasta annettu lopullinen päätös. Lisäksi rekisteröidyllä on käytettävissään sekä varsinaiset että ylimääräiset muutoksenhakukeinot, jotka osaltaan takaavat sen, että mahdollisesti virheellisten tai puutteellisten tietojen perusteella annettu päätös korjataan.

Työeläkejärjestelmä on osa lakisääteistä sosiaaliturvaa. Tehtävän hoitamisessa sovelletaan hallintolain säännöksiä. Jotta työeläkejärjestelmä pystyy hoitamaan sille osana sosiaaliturvaa säädettyt tehtävät, Eläketurvakeskuksen mielestä työeläkelaeissa tulisi estää rekisteröidyn oikeus henkilötietojensa käsittelyn rajoittamiseen lakisääteisten tehtävien osalta.